

**Pieter Corneliszoon Hooft (1581 – 1647),
*liefdesliederen en -gedichten***

Informatie voor de leerkracht

Afbeelding: Joachim von Sandrart, Pieter Cornelisz Hooft (1581-1647), drost van Muiden, geschiedschrijver en dichter. (Publiek domein)

Bron:

https://nl.wikipedia.org/wiki/Pieter_Corneliszoon_Hooft#/media/Bestand:Pieter_Cornelisz_Hooft,_by_Joachim_von_Sandrart.jpg

Wie was P.C. Hooft?

Pieter Corneliszoon Hooft (1581-1647) behoorde tot een Amsterdamse regentenfamilie in de periode waarin de stad haar meest spectaculaire groei en bloei meemaakte: de eerste helft van 17de eeuw, die de gouden eeuw werd genoemd. Zijn vader had zich opgewerkt van koopman tot lid van het college van burgemeesters en stond in hoog aanzien. Hij stuurde zijn zoon naar de Latijnse School, waar Pieter de klassieken leerde kennen. Over talent en erkenning had hij niet te klagen. In het midden van zijn tienerjaren werd er al een toneelstuk van hem opgevoerd in de rederijkerskamer De Eglantier. Tijdens een reis van bijna drie jaar naar het zuiden, die hij als zeventienjarige ondernam, kwam hij in Rome, Florence en Venetië in aanraking met de toonaangevende renaissancecultuur van zijn tijd. Die bleek van beslissende invloed te zijn op zijn ontwikkeling als kunstenaar. Hij zou laten zien dat Holland tot dezelfde culturele prestaties in staat was als Italië.

Na zijn 'grand tour' leidt Pieter het leven van een rijkeluiszontje. Hij werkt wat bij zijn vader op kantoor, studeert een tijdje, heeft succes bij de vrouwen en besteedt vooral de nodige tijd aan zijn hobby, de literatuur. Van zijn relaties met vrouwen zijn die met Ida Quekels en Brechje en Anna Spiegel de meest diepgaande. Voor hen en voor vele anderen schrijft hij zijn liefdesgedichten. In dezelfde tijd ontstaat zijn toneelstuk *Granida*, dat bijzonder goed ontvangen wordt. Dan richt Pieter zijn leven meer naar van de maatschappelijke eisen van zijn tijd. Hij zet een punt achter zijn rechtenstudie in Leiden, krijgt dankzij zijn vader een goede job en trouwt met Christina van Erp (1610). Hij wordt benoemd tot Drost van Muiden en Baljuw van het Gooiland en woont samen met zijn jonge vrouw in het Muiderslot. Hij werkt hard in die tijd, want zijn ambt is geen erebaantje. Daarnaast schrijft hij toneelstukken zoals *Geeraerd van Velsen* en *Warenar*, die met succes worden opgevoerd. Aan deze gelukkige periode komt een einde als Christina in 1624 overlijdt. Hun vier kinderen zijn al eerder gestorven. Drie jaar later trouwt hij opnieuw, dit keer met de rijke Brabantse weduwe Eleonora Hellemans. Tijdens de periode van zijn tweede huwelijk komen er nogal wat geleerden en kunstenaars in het Muiderslot over de vloer, waaronder Vondel en Huygens. Dit gezelschap wordt later (in de 19de eeuw) de 'Muiderkring' genoemd. Als schrijver werkt hij nu vooral aan zijn *Nederlandsche Historiën*, een geschiedenis van de tachtigjarige Oorlog, naar het voorbeeld van de Romeinse geschiedschrijver Tacitus. Hij overlijdt in 1647

in Den Haag. De Nederlandse staatsprijs voor letterkunde wordt sedert 1947 naar hem de P.C. Hooft-prijs genoemd.

Over het rijkge vulde leven van P.C. Hooft schreef de Nederlandse auteur Hella S. Haasse een korte biografie onder de titel *Het licht der schitterige dagen. Het leven van P.C. Hooft*. Arie-Jan Gelderblom voorzag de tekst van een groot aantal passende illustraties. De titel verwijst naar 'het schitterende licht van Italië', d.w.z. de Italiaanse cultuur van die tijd, die Hooft van zijn 'grand tour' meebracht naar Amsterdam.

Afbeelding: Het Muiderslot en de omgeving. Het Muiderslot is een middeleeuws kasteel in het Noord-Hollandse Muiden, gebouwd rond 1285, en een Rijksmuseum sinds 1878. (CC BY-SA 3.0 nl)

Bron: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:30107-Muiderslot.jpg>

Het Muiderslot is een van de meest schilderachtige middeleeuwse kastelen van Nederland. Het heeft een lange en rijke geschiedenis en is tegenwoordig een nationaal museum, waar het publiek de indrukwekkende kamers, die zijn gerestaureerd in de staat waarin ze zich in de 17e eeuw bevonden, en een verzameling wapens en harnassen kan ontdekken. Voor een virtueel bezoek zie: <https://www.muiderslot.nl/>

Liefdesliederen en -gedichten

1. *Zal nimmermeer gebeuren*

Inleiding

In het voorjaar van 1604 was Pieter verliefd geworden op Brechje Spiegel, die hij sinds zijn jeugd kende. Ze was een klein, tener en elegant meisje. Ze vatte een verliefdheid ernstig op: als ze haar hart schonk, dan was het voor eens en voor altijd. Het was duidelijk dat ook zij van hem hield, maar ze gedroeg zich in het begin kritisch en terughoudend. Wat kan de reden van Brechjes reserve geweest zijn? Gewetensbezwaren, omdat Pieter zijn vrije opvattingen over liefde niet onder stoelen of banken stak? Hij had de reputatie van een veroveraar. Brechje wist, dat hij sinds zijn terugkeer uit het zuiden al heel wat Amsterdamse meisjes het hof had gemaakt. In de loop van de zomer en de herfst van hetzelfde jaar moeten ze het zodanig eens zijn geworden, dat ze plannen maakten voor een huwelijk. Als door een donderslag bij heldere hemel kwam er plotseling een einde aan hun geluk: Brechje brak om onduidelijke redenen met Hooft. Het lijkt het meest waarschijnlijk, dat ze ontdekt had, of tenminste dacht, dat ze aan een ongeneeslijke kwaal leed en dat ze niet kon en niet mocht trouwen. Ze heeft toen in tranen een einde aan hun verhouding gemaakt zonder te zeggen waarom. In de loop van december ondernam zij twee zelfmoordpogingen. Hooft, die van dit laatste niet op de hoogte was, schreef op 8 januari 1605 dit lied, dat inzet met zijn droefheid over de stukgelopen liefde, om te vervolgen met een mythologisch aangeklede allegorie over Venus, die van Brechjes afscheidstranen glanzende parels maakt. Pieter dacht waarschijnlijk dat hij haar kon opbeuren door te vertellen hoe mooi haar tranen waren en hoezeer hij erdoor ontroerd was geweest. Op 15 januari 1615 stierf Brechje aan de gevolgen van een poging om zich te vergifigen met een verdovingsmiddel tegen kiespijn. Voor Pieter betekende haar plotselinge dood een hevige schok, ook al omdat hij wellicht niet op de hoogte was van de ware toedracht. Hij dichtte grafschriften voor haar in het Nederlands, het Frans, het Italiaans en het Latijn, allemaal talen die hij goed beheerste, als wou hij in zijn hart een monument voor haar oprichten. (Naar Hella S. Haasse, 1981, p. 57 e.v.)

Zal nimmermeer gebeuren

Wijs: Och ligt gij hier verslagen, die mij te troosten placht, etc.

<p>Zal nimmermeer gebeuren mij dan na deze stond de vriendschap van uw ogen, de wellust van uw mond?</p> <p>De vriendschap van uw ogen, de wellust van uw mond, de jonste van uw hartje, dat voor mij openstond?</p> <p>Zo zal ik nochtans blijven u eeuwig onderdaan, maar mijn verstrooide zinnen, wat zal haar annegaan?</p> <p>Mijn zinnen mogen zwerven de leide lange tijd, nu zij, mijn overschone, zijn u, hun leid-ster, kwijt.</p> <p>De schoon' borst uit in tranen, het baatte geen bedwang, de traantjes rolden neder van d' een en d' ander wang.</p> <p>De schone traantjes deden meer dan een lachen doet: al in zijn hoogste lijden, zij troostten zijn gemoed.</p> <p>Vrouw Venus met haar ster, thans klaarder dan de maan, bespiedde die vrijage, en zag 't mirakel aan.</p>	<p>Zal mij dan nooit meer in de toekomst ten deel vallen de vriendschap van je ogen, de zoetheid van je mond?</p> <p>De vriendschap van je ogen, de zoetheid van je mond, de genegenheid van je hartje, dat voor mij openstond?</p> <p>Toch zal ik je eeuwig onderdanig blijven, maar mijn verwarde gedachten, wat zal daarmee gebeuren?</p> <p>Mijn gedachten zullen in de war zijn gedurende een lange, droevige tijd, nu zij, mijn allermooiste, jou, hun leid-ster kwijt zijn.</p> <p>Het mooie meisje barstte uit in tranen, ze kon ze niet bedwingen, de traantjes rolden neer van de ene en de andere wang.</p> <p>De mooie traantjes deden meer dan lachen kan doen: ze troostten zijn gemoed midden in het hevigste leed.</p> <p>Vrouw Venus met haar ster, die nu helderder is dan de maan, bespiedde die vrijage en zag dat er een mirakel gebeurde.</p>
--	---

<p>‘En hebben tere traantjes,’ zei zij, ‘zo grote kracht, waarom is dan het schreien niet in der goden macht?’</p> <p>De traantjes rolden neder, maar de godinne zoet: ‘Wacht, liever zou ik schenden,’ zei zij, ‘mijn rozenhoed.’</p> <p>En eer zij kon gedogen dat iemand ze vertrad, ving zij de lauwe traantjes in een koel rozenblad.</p> <p>‘Wat geef ik om mijn rozen, of 't maaxsel van mijn krans? Ik zal gaan maken parels van ongewone glans.’</p> <p>De tranen werden parels, zo ras haar 't woord ontging, die zij met goud doorboorde en aan haar oren hing.</p> <p>De blanke parels hielden De krachten van 't geweest. Zij doen nog in de hemel wat ze op aarde deên.</p> <p>Als Venus in de spiegel zich ziet met dit sieraad, zij wenst geen toverriemen, noch kransen tot haar baat.</p>	<p>‘Als tere traantjes,’ zei ze, ‘zo'n grote kracht hebben, waarom kunnen de goden dan niet huilen?’</p> <p>De traantjes rolden naar beneden, maar de zoete godin (van de liefde): ‘Wacht even,’ zei ze, ‘liever zou ik mijn rozenkrans beschadigen (dan de traantjes op de grond te zien vallen).’</p> <p>En vooraleer ze kon toestaan, dat iemand die traantjes vertrapte, ving ze de lauwe traantjes op in een koel rozenblad.</p> <p>‘Wat kunnen mij mijn rozen schelen, of mijn gevlochten rozenkrans? Ik zal parels gaan maken met een uitzonderlijke glans.’</p> <p>Zodra ze dit gezegd had, werden de tranen parels, die zij met een gouden draad doorboorde en aan haar oren hing.</p> <p>De glanzende parels behielden de kracht van het huilen. Ze doen nog altijd in de hemel wat ze op aarde deden.</p> <p>Als Venus zichzelf in de spiegel ziet met dit sieraad, dan wil ze geen toverriemen of kransen meer hebben.</p>
---	--

In de gezongen versie van de tekst wordt de derde regel van elke strofe telkens als refrein herhaald. Zie:

<http://www.liederenbank.nl/sound.php?recordid=506420&lan=nl>

Afbeelding: Elisabeth Louise Vigée-Le Brun, *Juno vraagt Venus om haar magische gordel te lenen* (1781). Venus draagt een rozenkrans op het hoofd en is vergezeld van Amor of Cupido, die een pijl vastheeft. Rechts zien we de pijlenkoker van Cupido. (Publiek domein)

Bron: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Elisabeth_Louise_Vig%C3%A9-Le_Brun_-_Juno_Borrowing_the_Belt_of_Venus,_1781.jpg

Commentaar

‘Vrouw Venus met haar ster’ is de Griekse godin van de liefde Aphrodite, die in het Latijn Venus wordt genoemd. ‘Haar ster’ verwijst naar de planeet Venus, die na de zon en de maan het helderste natuurlijke object aan de hemel is. Zij is vaak opvallend aanwezig als ‘morgenster’ of ‘avondster’, afhankelijk van de positie van Venus en aarde ten opzichte van elkaar. Hooft noemt Brechje zijn ‘leid-ster’, met een koppelteken geschreven, omdat hij de betekenis van ‘ster die mij leidt’ wil activeren.

De godin Venus was meestal vergezeld van Cupido, die liefdespijlen afschoot naar het hart. Ze werd vaak met attributen afgebeeld, zoals een rozenkrans en een toverriem, de zogenaamde cestusgordel, die ze vaak uitleende aan andere vrouwen, bv. aan de godin Juno. Daarmee gaf ze aan die vrouwen een onweerstaanbare aantrekkingskracht, die ze dan konden gebruiken om een man te veroveren. Mannen die zich hiertegen verzetten, werden soms door Venus gestraft.

Het gedicht is eigenlijk een lied, zoals blijkt uit de opgave van de melodie: ‘Och ligt gij hier verslagen, die mij te troosten placht, etc.’ Die verwijst naar het bekende lied ‘Het daget in den oosten’ uit *Het Antwerps Liedboek*, een dageraadslid, dat het afscheid van de geliefden beschrijft. Met de keuze voor deze melodie wordt een inhoudelijke verwantschap tussen de beide teksten aangegeven. Ook dit lied kunnen we in de ochtend situeren, als de geliefden afscheid nemen bij het verschijnen van de ochtendster. Ook dit lied gaat niet alleen over het afscheid van de geliefde, maar ook over het verdriet, dat daarop volgt en de troost, die wordt gegeven. De tranen van Brechje troosten hem, omdat hij beseft dat hij niet de enige is, die verdriet heeft. Die tranen inspireren hem bovendien tot een mythische allegorie: Venus merkt op, dat die tranen een troostende kracht hebben, ze vangt ze op en transformeert ze tot parels om aan haar oren te hangen. Als Venus zichzelf vervolgens bekijkt in de spiegel, constateert ze dat ze een nieuw voorwerp heeft gevonden, dat al haar andere attributen in de schaduw stelt, namelijk parels die in staat zijn om het verdriet te verdrijven en de droefheid te genezen. Daarmee verwijst Hooft naar de schoonheid van Brechje: als ze zichzelf met tranen in de ogen bekijkt in de spiegel, dan ziet ze net als Venus een meisje met oorkingen met parels. Daarbij denken wij natuurlijk meteen aan het mooiste meisjesportret uit de schilderkunst van de gouden eeuw: het *Meisje met de parel* van Johannes Vermeer. Er zijn geen afbeeldingen van Brechje Spiegel bekend, maar zo zou ze zichzelf in de spiegel gezien kunnen hebben...

Afbeelding: Johannes Vermeer, *Meisje met de parel* (ca.1665) (Publiek domein)

Bron: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:1665_Girl_with_a_Pearl_Earring.jpg

Wie het lied beluistert, zal moeten toegeven dat de muziek de inhoud perfect ondersteunt, onder meer door het gekunstelde refrein. Door dat refrein én door de herhalingen worden de verzen als het ware aan mekaar gesmeed in één vloeiende beweging: strofe 1 en 2 door 'ogen' en 'mond', strofe 2 en 3 door 'hartje' en 'onderdaan', strofe 3 en 4 door 'zinnen', strofe 4 en 5 door 'overschone' en 'schoon' en strofe 5 en 6 door 'traantjes'. Sommige commentatoren vinden, dat het gedicht minder overtuigend klinkt door de verbinding van de persoonlijke ervaring met de mythologische allegorie over Venus. A. van Wilderode (1986, p. 225) bv. noemt de eerste zes strofen 'grandioos' en 'alles wat na de zesde strofe komt (...) een renaissancistische digressie' (digressie: uitweiding). Maar hij geeft wel toe dat het gedicht een mooie illustratie is van de transformatie, die vaak in de literatuur gebeurt: de tranen worden parels, d.w.z. 'het verdriet wordt literatuur' of 'de pijn wordt poëzie'.

2. Wanneer de vorst des lichts slaat aan de gulden tomen

Inleiding

In december 1609 maakt Pieter kennis met Christina van Erp, die zijn 'huisvrouw' zou worden. Hij was vooral getroffen door haar gouden haar en had nog nooit een meisje ontmoet, dat volgens hem zozeer op de zon leek. Bovendien speelde ze uitstekend klavecimbel en kon ze mooi zingen. Wellicht was het liefde op het eerste gezicht, van beide kanten. Nog in de maand van hun ontmoeting begon Pieter sonnetten voor haar te schrijven, waarin hij duidelijk maakt hoezeer haar komst in zijn leven de overwinning betekende van het duurzame echtelijke geluk op de vaak smartelijke hartstochten van het verleden. In dit sonnet vergelijkt hij zijn geliefde met de zon: zoals de opgaande zon alles verlicht en verwarmt, en tegelijkertijd de sterren laat verbleken, zo doet haar verschijning hem alle andere vrouwen vergeten.

Sonnet

Wanneer de vorst des lichts slaat aan de gulden tomen
 zijn hand, en beurt omhoog aanzienlijk uit de zee
 zijn uitgespreide pruik van levend goud, waarmee
 hij nare angstvalligheid, en vaak, en kreup'le dromen

van 's mensen lichaam strijkt, en berg, en bos, en bomen,
 en steden vollekrijk, en velden met het vee,
 in duisternis verdwaald, ons levert op haar steê,
 verheugt hij, met de dag, het aardrijk en de stromen.

Maar d' and're sterren, als naijv'rig van zijn licht,
 begraaft hij met zijn glans in duisternissen dicht,
 en van d' ontelb're schaar kan 't niemand bij hem houwen.

Al eveneens, wanneer uw geest de mijne roert,
 word ik gewaar dat gij in 't heilig aanschijn voert
 voor mij de dag, mijn zon, de nacht voor d' and're vrouwen.

Vertaling

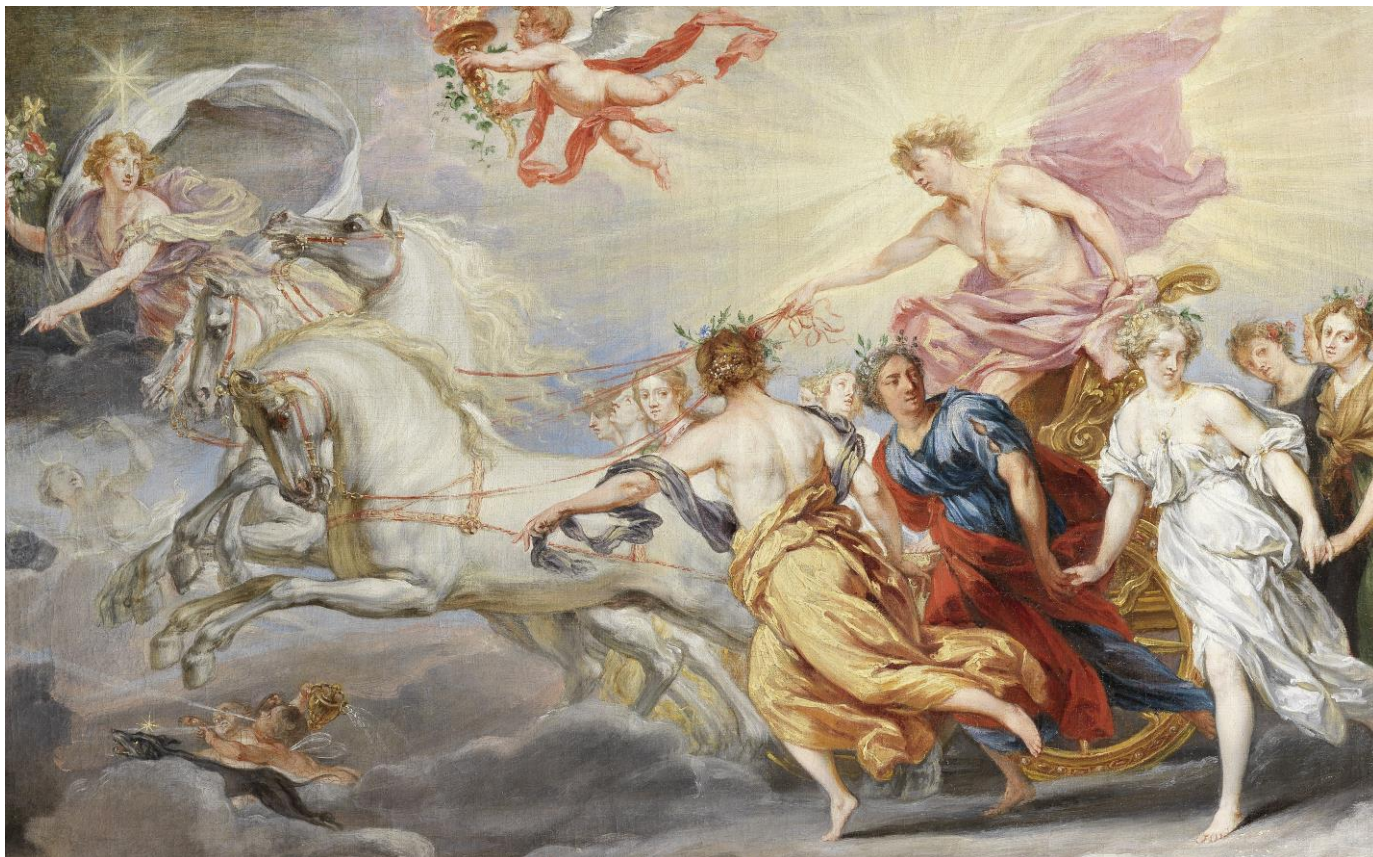
Als de zonnegod 's morgens zijn hand slaat aan de teugels van zijn paarden, met zijn wagen vol luister uit de zee opstijgt en zijn uitgespreide haardos van zonnestrallen verheft, waarmee hij beklemmende angst, slaap en dromen die ver van de werkelijkheid afstaan, verwijderd van het menselijk lichaam, en berg en bos en bomen en dichtbevolkte steden, en velden met het vee, in duisternis verdwaald, weer op hun gewone plaats brengt door ze opnieuw zichtbaar te maken, dan verheugt hij met het aanbreken van de dag het vasteland en het water. Maar de andere sterren, die jaloers zijn op zijn licht, begraaft hij met zijn glans in dichte duisternis, en van die ontelbare sterren kan geen enkele naast hem standhouden.

Zo ook, als je gemoed met het mijne in contact komt, dan is het mij duidelijk, dat je goddelijk gelaat voor mij de dag betekent, mijn zon, en de andere vrouwen onzichtbaar maakt in de nacht.

Commentaar

Op het schilderij hiernaast zien we de god Phoebus Apollo op zijn zonnewagen. Apollo is een triomfator, meer bepaald de god die het licht de duisternis laat overwinnen. Hij staat recht in zijn gouden wagen, waarmee hij over de wolken vaart en waarin hij zijn vier dravende paarden met de teugels bestuurt en aanvuurt. Over zijn naakte ledematen wappert een los, paars gewaad. De kleur is niet toevallig gekozen: paars was de kleur van de hoogste waardigheidsbekleders, van Romeinse keizers zowel als van bisschoppen. Uit Apollo's hoofd schiet een krans van lichtende stralen, die verwijzen naar zijn rol als Phoebus, de identificatie met de zon en het licht. Dat licht wordt verder aangestoken door een putto met een brandende toorts, waarrond zich een wingerd heeft geslingerd. Vóór Apollo zweeft Aurora, het vergoddelijkte ochtendgloren. Zij heeft een krans van bloemen in haar ene hand, om die uit te strooien over de aarde onder haar. Daar wijst zij ook naar met haar andere hand. Boven het hoofd van Aurora straalt de morgenster. Apollo wordt tijdens zijn vlucht omstuwd door twaalf Horae, die in de antieke mythologie het tijdsverloop verzinnebeelden, zoals de uren van de dag of de maanden van het jaar. De jonge vrouwen vormen een halve kring, waarbij ze mekaar bij de handen vasthouden en ritmisch rond de zonnewagen lijken te huppelen. Elk van hen draagt een gewaad in een andere kleur, misschien om daarmee de verschillende momenten van de tijd aan te duiden. Onderaan links blazen twee putti de wolken weg. Daardoor ontstaat een opening in de hemel, waarin Diana

te zien is als maangodin. Ze is herkenbaar aan het maanschijfje op haar voorhoofd. (Naar Hans Vieghe, 2019, p. 73 e.v.)

Afbeelding: Phoebus Apollo, de zonnegod, die 's morgens met zijn wagen uit de zee opstijgt (1668) door Jan Boeckhorst, uit de collectie van The Phoebus Foundation. (Publiek domein)
Bron: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Boeckhorst_Phoebus.jpg

Volgens L. Roose is Hooft 'onze belangrijkste sonnettendichter, niet zozeer door het aantal klinkdichten dat hij geschreven heeft, al staan er dan ook een vijftigtal op zijn naam, dan wel door de perfectie die hij in deze dichtvorm (...) bereikt heeft'. (L. Roose, 1971a, p. 53.) In de 17de eeuw noemde men een sonnet soms een 'klinkdicht', omdat het woord 'sonnet' komt van het Italiaanse werkwoord 'sonare', dat 'klinken' betekent.

Een sonnet is een ritmisch gedicht, dat in de 13de eeuw in Italië ontstond en dat bestond uit veertien versregels, in vier strofen gegroepeerd. Hoewel een sonnet in principe over alles kan gaan wat zich in veertien regels laat beschrijven, werd het al vrij snel een genre voor liefdespoëzie. Vooral Toscaanse dichters gebruikten het sonnet voor hun ontboezemingen over charmante, maar moeilijk bereikbare vrouwen. Dante bezong zijn Beatrice in sonnetten in *La vita nuova* (1292) en Petrarca wijdde honderden sonnetten aan

zijn Laura in *Il Canzoniere* (1327-1368). Naar hem is het 'petrarkisme' genoemd, een stroming in de liefdespoëzie van de renaissance, waarin de liefde tegelijkertijd als een zaligheid en als een kwelling wordt ervaren. De geliefde, die van een goddelijke schoonheid is, is als het ware uit de hemel neergedaald. Ze straalt als de zon en de warmte van haar stralende aanwezigheid doet heel de natuur ontluiken. Maar ze schijnt er ook behagen in te scheppen om de minnaar op afstand te houden. Die inhoudelijke contrasten vinden we ook terug in het gebruik van de talrijke stijlfiguren, die gebaseerd zijn op een antithese. Parallel opgebouwde zinnen met antithetische inhoud, tegenstrijdigheden, paradoxen, oxymorons en gedurfde beeldspraak zijn opvallende kenmerken.

In het sonnet volgens het Italiaanse of het Franse model herkent men twee kwatrijnen van vier regels (het octaaf) en twee terzinen van drie regels (het sextet) met als rijmschema: abba abba ccd eed. Elk vers bestaat meestal uit twaalf of dertien lettergrepen (de alexandrijn met zesvoetige jamben). De tweeledigheid is het meest opvallende inhoudelijke kenmerk van het sonnet. Tweeledigheid betekent dat er ergens een wending of omslag moet plaatsvinden in het sonnet: de volta of chute. Die wending treft men meestal aan bij het begin van het sextet of bij het begin van de tweede terzine. De tweeledigheid kan van verschillende aard zijn, bv. een algemene waarheid en een specifiek geval, een probleem en een oplossing, een analyse en een conclusie, een beeldspraak en de concrete toepassing ervan enz. Het laatste vers kan een verrassende of kernachtige idee bevatten: een pointe.

In dit sonnet zou men het eerste deel een uitgewerkte (Homerische) vergelijking kunnen noemen en het tweede deel (de tweede terzine) de toepassing van de vergelijking op een concreet geval: de geliefde is te vergelijken met de zonnegod Phoebus Apollo. Zoals de zon alle andere sterren onzichtbaar maakt, zo overtreft de geliefde alle andere vrouwen. Die beeldspraak komt ook voor bij Petrarca.

Paul Claes (2008, p. 132) wijst nog op het 'neoplatonisme' in dit sonnet: de liefde tussen mensen is een aardse afspiegeling is van de goddelijke liefde en de schoonheid van de geliefde is een afspiegeling van de goddelijke schoonheid. Daardoor kan de dichter spreken van haar 'heilig aanschijn'.

Zie ook: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Petrarkisme>

3. *'Mijn lief, mijn lief, mijn lief,' zo sprak mijn lief mij toe*

Inleiding

Een sonnet uit 1610, dat opgedragen is aan Hoofts geliefde Christina van Erp, die in hetzelfde jaar zijn vrouw zou worden.

Sonnet

'Mijn lief, mijn lief, mijn lief,' zo sprak mijn lief mij toe,
terwijl mijn lippen op haar lieve lipjes weidden.

De woordjes alle drie, wel klaar en wel bescheiden,
vloeiden mijn oren in, en roerden, 'k weet niet hoe,

al mijn gedachten om, staag malend, nimmer moe;
die 't oor wantrouwd en de woordjes wederleiden.

Dies ik mijn vrouwe bad mij klaarder te verbreiden
haar onverwachte reên; en zij herhaalde het doe.

O rijkdom van mijn hart, dat overliep van vreugde!
Bedolven viel mijn ziel in haar vol hart van deugden.
Maar toen de Morgenster nam voor de dag haar wijk,

is, met de klare zon, de waarheid droef verrezen.
Hemelse Goôn, hoe komt de schijn zo na aan 't wezen,
het leven droom, en droom het leven zo gelijk?

Vertaling

Mijn lief, mijn lief, mijn lief, zo sprak mijn lief mij toe, terwijl mijn lippen haar lieve lipjes kusten. Alle drie de woordjes, heel klaar en heel duidelijk, vloeiden in mijn oren, deden mijn gedachten steeds rondraaien en brachten ze ('k weet niet hoe) in verwarring. Ik kon mijn oren niet geloven en sprak de woorden tegen. Daarom vroeg ik mijn vrouw haar onverwachte woorden duidelijker uit

te leggen en zij herhaalde die toen. O rijkdom van mijn hart, dat overliep van vreugde! Mijn hart werd overweldigd door haar hart, dat vol van goedheid is.

Maar toen de morgenster plaats maakte voor de ochtend, is samen met de klare zon de droeve waarheid tevoorschijn gekomen. Hemelse goden, hoe kan de illusie zo goed op de waarheid gelijken, hoe is het mogelijk, dat het leven zo gelijk op een droom en een droom op het leven?

Commentaar

Uit dit gedicht kunnen we afleiden, dat Hooft er erg naar uitkeek om met Christina van Erp getrouwd te zijn en dat hij hevig verlangde naar hun nachtelijk samenzijn, dat vier maanden later in het huwelijk werkelijkheid zou worden. Maar dat is slechts de anekdote, die aan het sonnet ten grondslag ligt. Dat bestempelt het gedicht nog niet tot een literair meesterwerk.

Het thema van dit sonnet is typisch petrarkistisch: een bedrieglijke liefdesdroom. De dichter droomt 's nachts dat zijn beminde hem de liefde verklaart. Wanneer zij die liefdesverklaring op zijn verzoek nog eens herhaalt, kan hij zijn geluk niet op. Maar dan breekt de dag aan. Hij ontwaakt en beseft dat het maar een droom was. Dit thema sluit aan bij het belangrijkste kenmerk van Petrarca's poëzie: de aanbidding van een geïdealiseerde, maar ook onbereikbare vrouw.

De 'Morgenster' is Venus, de planeet die vlak voor de zonsopgang zeer helder straalt. Maar Venus is natuurlijk niet toevallig ook de godin van de liefde.

Volgens Oversteegen (1966) bevindt de wending in dit sonnet zich in de elfde regel, die begint met het tegenstellend voegwoord *maar*: 'Maar toen de Morgenster nam voor de dag haar wijk'. Het gaat dan om de tegenstelling tussen dag en nacht of illusie en werkelijkheid. Roose (1971a) vindt echter dat de volta ook geplaatst kan worden in de negende regel, dus bij het begin van het sextet. Het octaaf is dan de beschrijving van een ervaring en het sextet is de persoonlijke reactie daarop, die bestaat uit een drievoudige reflectie, telkens uitgedrukt in twee versregels:

1. Het geluk bij de constatering van de ervaring: 'O rijkdom van mijn hart, dat overliep van vreugde! Bedolven viel mijn ziel in haar vol hart van deugden.'

2. De ontgoocheling bij de confrontatie met de werkelijkheid: 'Maar toen de Morgenster nam voor de dag haar wijk, is, met de klare zon, de waarheid droef verzezen.'

3. De met verbazing geconstateerde algemene waarheid, die uit de persoonlijke ervaring wordt afgeleid: 'Hemelse Goôn, hoe komt de schijn zo na aan 't wezen, het leven droom, en droom het leven zo gelijk?'

We eindigen met enkele opmerkingen over de vele herhalingen, die in het gedicht voorkomen.

- We kunnen ons afvragen waarom Hooft het heeft over 'de woordjes alle drie', terwijl het duidelijk om zes woorden gaat. Maar hij bedoelt wellicht gewoon dat de aanspreking 'mijn lief' driemaal herhaald wordt.
- In de eerste regel wordt 'mijn lief' zelfs vier keer herhaald, zonder dat het stoort. Het lijkt wel alsof de dromer geen afstand kan doen van zijn droom en door de woordjes, die hij graag zou willen horen, te herhalen, probeert de droom langer te laten duren.
- De herhaling in de laatste regel in de vorm van een chiasme: 'het leven droom, en droom het leven', beklemtoont de bedrieglijkheid van de droom als schijnwerkelijkheid. De eerste formulering ('het leven droom') suggereert bovendien dat het leven zelf ook als een droom kan zijn, een thema dat populair was in de renaissance. *Het leven is een droom* is de titel van een toneelstuk van Pedro Calderón de la Barca uit 1635, dat beschouwd wordt als het hoogtepunt van het Spaanse baroktoneel.

Lieke van Deinsen noemt dit sonnet het mooiste liefdesgedicht uit de Nederlandse literatuur: 'Wat ik met zekerheid durf te zeggen, is dat dit gedicht er één is van de grootste tederheid en kleinste intimiteit, dat nog steeds herkenbaar is voor een moderne lezer. Want wie kent niet die hunkering naar bevestiging van een geliefde?'

Zie: <https://www.langzullenwelezen.be/nieuws/gedichten-van-den-heere-p-c-hooft-met-p-c-hooft-met-lieke-van-deinsen>

De 'liefdesdroom' is een populair thema in de poëzie. Je vindt het evengoed in de sonnetten van Willem Kloos (1859-1938) als in de liefdesliedjes van Herman van Veen. Een sonnet van Kloos begint bv. als volgt:

Ik denk altijd aan u, als aan die dromen,
 Waarin, een ganse, lange zalige nacht,
 Een nooit gezien gelaat ons tegenlacht,
 Zó onuitsprekelijk lief, dat bij het *domen* *domen*: oprijzen

Van de bleke ochtend, nog de tranen stromen
 Uit halfgeloken ogen, tot we ons zacht *geloken*: gesloten
 En zwijgend heffen met de stille klacht,
 Dat schone dromen niet weerom komen...

Zie: <https://www.gedichten.nl/nedermap/poezie/poezie/69283.html>

En dit is een fragment uit een liedje van Herman van Veen:

Je hebt niets verdiend en je bent nog niet jarig
 Je hebt weinig nodig, toch geef ik je iets
 En of ik er ooit iets anders voor terug krijg
 Dat geeft niet, ik geef jou mijn dromen voor niets

Mijn dromen zijn voller en mooier dan vroeger
 Sinds ik jou zomaar opeens ergens zag
 Ik ken je een week maar ik kan je al dromen
 En dat doe ik dan ook iedere dag

Zie: <https://muzikum.eu/nl/herman-van-veen/ik-kan-je-dromen-songtekst>

Zie ook: <https://www.dailymotion.com/video/x301rys>

4. Gezwinde Grijsaard, die op wakk're wieken staag

Inleiding

Een sonnet uit hetzelfde jaar met een typerend renaissancistisch motief, de tijdsbeleving. In regels die door hun ritme voortjagen, spreekt Hooft de altijd voortsnellende tijd aan: 'Je bent altijd zo gehaast, Tijd, waarom lijken de uren mij dan zo lang te duren, sinds mijn geliefde weg is?'

Sonnet

Gezwinde Grijsaard, die op wakk're wieken staag
de dunne lucht doorsnijdt, en zonder zeil te strijken
altijd vaart voor de wind en ieder na laat kijken,
doodsvijand van de rust, die woelt bij nacht, bij daag;

onachterhaalb're Tijd, wiens hete honger graag
verslokt, verslindt, verteert al wat er sterk mag lijken
en keert en wendt en stort staten en koninkrijken,
voor iedereen te snel: hoe valt gij mij zo traag?

Mijn lief, sinds ik u mis, verdrijf ik met mishagen
de schoorvoetige tijd, en tob de lange dagen
met arbeid avondwaarts. Uw afzijn valt te bang

en mijn verlangen kan de Tijdgod niet bewegen,
maar 't schijnt verlangen daar zijn naam van heeft gekregen,
dat ik de tijd, die ik verkorten wil, verlang.

Vertaling

Gezwinde grijsaard, die op altijd vlugge vleugels door de dunne lucht snijdt en zonder te vertragen (zonder het zeil neer te laten) en altijd met de wind in de rug vliegt en iedereen het nakijken geeft. Doodsvijand van de rust, die beweegt bij dag en bij nacht. Niet in te halen tijd, wiens gretige, felle honger alles wat sterk lijkt inslikt, verslindt en verteert, die wendt en keert en die staten en koninkrijken ineen doet storten. Hoe ben jij voor mij zo traag?

Mijn lief, sinds je afwezig bent en ik je mis, probeer ik met tegenzin de schoorvoetende (= langzame) tijd te versnellen. Ik breng de dagen al piekerend met grote moeite door tot het avond wordt. Je afwezigheid valt mij zwaar en mijn verlangen naar jou kan de god van de tijd niet sneller doen gaan. Maar naar het schijnt is het juist daarom dat het woord verlangen zo heet: omdat ik de tijd, die ik verkorten wil, langer maak.

Commentaar

Voor dit sonnet heeft Hooft opnieuw zijn inspiratie uit de klassieke mythologie gehaald, namelijk bij Kronos, de god van de tijd. ‘Vadertje Tijd’ zou zijn kinderen hebben opgegeten om te voorkomen dat ze hem zijn macht zouden afnemen. Daarnaast verwijst Hooft in de regels ‘wiens hete honger graag verslokt, verslindt, verteert al wat er sterk mag lijken’. Als god van de meetbare kloktijd, wordt Kronos meestal afgebeeld als een gevleugelde oude man met symbolen van de vergankelijkheid, zoals een zandloper, en met een zeis in de hand, waarmee hij (zoals ‘Pietje de Dood’) verwijst naar het aardse leven, dat door de tijd wordt weggemaaid.

Het octaaf van dit sonnet is een drievoudige climax, die blijft versnellen en die telkens ingeleid wordt door een nieuwe aanspreking van de tijd, totdat het ritme plots stilvalt in de kernzin van het gedicht: ‘hoe valt gij mij zo traag’. De volta valt samen met het begin van het sextet: na de mythologische voorstelling komt de toepassing op de situatie van de dichter. Als zijn lief afwezig is en hij hartstochtelijk naar haar verlangt, verloopt de tijd voor hem niet te snel, maar juist te traag. Vandaar de tegenstellingen tussen ‘te snel’ en ‘zo traag’, tussen ‘onachterhaalbare tijd’ en ‘schoorvoetende tijd’ en uiteindelijk ook tussen ‘verlangen’ en ‘verkorten’.

Met een woordspeling suggereert hij dat de etymologie van ‘verlangen’ te maken zou kunnen hebben met ‘verlengen’ (de pointe in het gedicht) of zoals P. Claes het formuleert: ‘hoe heftiger het smachten, hoe langer het wachten’.

Afbeelding: *De god Chronos met zijn zoontje* door Giovanni Francesco Romanelli (1610–1662) (Publiek domein)

Bron: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Romanelli_Chronos_and_his_child.jpg

In ‘gezwinde grijsaard’ vinden we de stijlfiguur oxymoron: de combinatie van twee woorden die op het eerste gezicht niet samen lijken te gaan, die mekaar tegenspreken: een grijsaard wordt immers niet geacht vlug te zijn. Een soort ‘contradictio in terminis’ dus. Verder worden we getroffen door de intense ritme van de zinnen in de kwatrijnen en de vele alliteraties, bv. van de w in de eerste regel. De opeenvolging van de w’s suggereert hier snelheid. Dat noemen we klankeffekt (met klanken de betekenis ondersteunen). Ook de v’s van de opgesomde werkwoorden in de tweede strofen doen het gedicht versnellen, tot de climax zijn eindpunt bereikt en tot rust komt in de zin: ‘hoe valt gij mij zo traag’.

Op de website van de KANTL staat een videofilmje waarin dit gedicht wordt voorgelezen. Het filmje bestaat hoofdzakelijk uit beelden van bejaarden in een woonzorgcentrum. Afgezien van de verwijzing naar de mythologische figuur Kronos, die als een oude man wordt afgebeeld, heeft het gedicht daar volgens ons niets mee te maken.

5. Klare, wat heeft er uw hartje verlept

Inleiding

Als vader heeft Hooft veel tegenslagen gekend. Christina van Erp schonk hem op 12 april 1611 zijn eerste kind, een zoon, Cornelis (zoals ook Hoofts vader heette). Hun eind april van 1615 geboren dochtertje Geertruid wilde niet in leven blijven en het stierf op 21 mei. In 1618 werd er een tweede zoontje, Arnout geboren. De kleine Arnout was niet sterk. Hij stierf toen hij pas twee jaar oud was. In 1623 overleed ook zijn oudste zoon, Cornelis, toen hij twaalf jaar oud was. In 1621 was een nieuw zoontje geboren, dat ook Arnout genoemd werd, maar ook dat kind overleed in 1624. Tot Hoofts grote verdriet overleed in datzelfde jaar, zes weken later, ook zijn vrouw Christina. Zo was Hooft binnen een paar jaar tijd een kinderloze weduwnaar geworden.

Na de dood van zijn vrouw voelde Hooft zich, alsof de grond onder zijn voeten was weggeslagen. Hij was alleen in het kille Muiderslot, waar Christina's klavecimbelspel en zang nooit meer zouden weerklinken; alléén in de zomerse boomgaard, waar de pruimen rijpten die zijn kinderen nooit zouden eten...

In 1627 hertrouwde Hooft met de dertigjarige weduwe Eleonora Bartolotti, geboren Hellemans. Ze had twee dochtertjes, de dertienjarige Susanna en de zesjarige Constantia. Binnen twee jaar schonk Eleonora haar man nog twee kinderen, een dochter Christina en een zoon Arnout, die allebei van hun achternaam Hellemans Hooft zouden heten. (Naar Hella S. Haasse, p. 109 e.v.)

Pieter en Christina verloren dus vier kinderen op jonge leeftijd: Cornelis (1611-1623), Geertruid (1615), Arnout (1618-1620) en Arnout (1621-1624). Voor informatie over de kindersterfte in de gouden eeuw verwijzen we naar ons leermiddel over Vondel: <https://www.klascement.net/downloadbaarlismateriaal/130475/joost-van-den-vondel-gedichten-lesidee/>

Na de dood van zijn eerste zoontje met de naam Arnout in 1620 probeerde Hooft zijn bedroefde, lusteloze vrouw op te beuren, door, als in de dagen van hun vrijage, gedichten voor haar te schrijven. Hij wilde haar duidelijk maken, dat zij nog altijd het licht van zijn leven, zijn 'Klare' was, dat de natuur in volle zomerbloei stond, en dat hij, na tien jaar huwelijk, zich nog altijd jong en tot vrijen geneigd voelde. (Naar Hella S. Haasse, 1981, p. 105 e.v.)

Klare, wat heeft er uw hartje verlept

Melodie: Amariljetje mijn vriendin

<p>Klare, wat heeft er uw hartje verlept, dat het verdriet in vrolijkheid scheidt en altijd even benepen verdort, gelijk een bloempje dat dauwetje schort?</p>	<p><i>verlept</i>: zijn blijheid doen verliezen <i>benepen</i>: benauwd, bedrukt dat dauw tekortkomt</p>
<p>Krielt het van vrijers niet om uw deur? Kun je niet gaan te kust en te keur? En doe je niet branden en blaken en braân, al waar 't u op lust een lonkje te slaan?</p>	<p><i>krielt</i>: krioelt <i>te kust en te keur</i>: overal waar het je bevalt; <i>braân</i>: braden (ontvlammen); allen op wie je een blik wenst te werpen</p>
<p>Anders en speelt het windetje niet, op elzentakken en wiegelend riet, als lustigjes, lustigjes. Lustigjes gaat het watertje, waar 't tegen 't walletje slaat.</p>	<p><i>lustigjes</i>: opgewekt, vrolijk</p>
<p>Zie d' openhartige bloemetjes staan, die u tot alle blijgeestigheid raân. Zelfs 't zonnetje wenst u wel beter te moe, en werpt u een liefelijk ogelijn toe.</p>	<p><i>d' openhartige</i>: de geopende <i>raân</i>: aanraden <i>beter te moe</i>: een betere stemming; <i>ogelijn</i>: knipoogje</p>
<p>Maar zo ze niet door al hun vermaan steken met vreugd uw zinetjes aan, zo zult gij maken aan 't schreien de bron, de bomen, de bloemen, de zuivere zon.</p>	<p>Maar als ze niet met al hun vermaningen uw vreugde opwekken, dan zul je aan het huilen maken enz.</p>

Commentaar

Een lichtvoetig lied, zowel wat inhoud als wat metrum en ritme betreft. De hele natuur straalt omwille van Klare, alleen zijzelf is droevig. Wanneer zij niet wat vrolijker wordt, zal ook de natuur gaan treuren.

Alle omstandigheden wijzen op een paradijselijke sfeer: Klare heeft veel succes bij de mannen, die haar aanbidden. Het zonnetje schijnt volop, de wind speelt met de blaadjes, het water van de bron is helder en de bloemen en de planten groeien en bloeien naar hartenlust. Maar het contrast tussen de verdrietige Klare en de liefelijke natuur is groot. De dichter spoort haar aan om weer van het leven te genieten, want anders zal zij niet alleen, maar ook de natuur wegwijnen. Geniet van de vrijheid om te gaan en te staan waar je wilt, laat je door de natuur verwennen en pluk de dag, 'Carpe diem', dat is de boodschap die de dichter aan haar wil brengen.

Alles wijst erop dat dit een liedje is zonder veel diepgang, dat vooral luchtig en zangerig wil zijn. Om dat effect te bereiken, gebruikt de dichter veel verkleinwoorden en allerlei stijlfiguren, zoals retorische vragen, alliteraties, assonanties, herhalingen, tegenstellingen, vergelijkingen, personificaties enz. Voorbeelden:

- Verkleinwoorden: hartje, bloempje, dauwetje, lonkje, lustigjes, windetje, watertje, walletje, zonnetje, ogelijn, zinnnetjes.
- Retorische vragen: Krielt het?; Kun je niet gaan?; En doe je niet branden...?
- Alliteraties: te kust en te keur; lust-lonkje; branden en blaken en braden; watertje-walletje; de bron, de bomen, de bloemen.
- Assonanties: Klare-hartje, even-benepen, watertje-walletje.
- Herhalingen: lustigjes, lustigjes, lustigjes.
- Tegenstelling: verdriet-vrolijkheid.
- Vergelijking: 'gelijk een bloempje...
- Personificaties: d'openhartige bloemetjes raen; 't zonnetje wenst u... .

Muzikale versies van dit lied zijn hier te vinden:

<https://www.youtube.com/watch?v=WZi7UeCz5D8>

<https://www.youtube.com/watch?v=Moy07NfZ5Hw>

Volgens een algemeen zeventiende-eeuws gebruik schreef Hooft zijn liedteksten op bestaande melodieën. Om zijn lezer (zanger) duidelijk te maken

op welke melodie het lied gezongen moest worden, schreef Hooft erboven: *Op de wijs: Amarilletje mijn vriendin*. Zo'n wijs was doorgaans alom bekend en de zanger kon het lied dus onmiddellijk uit het liedboekje zingen. De noten hoefden er niet noodzakelijk bij te staan. Muziekdruk was immers duur in die tijd.

Het op-de-wijs-van principe kennen we nog altijd. Liedjeszangers en cabaretiers gebruiken het en het is schering en inslag op bruiloften en andere feesten. Er bestaat een alfabetisch systeem met duizenden wijsaanduidingen, de *Nederlandse liederenbank*. Als je daar *Klare wat heeft er uw hartje verlept* intikt, dan hoor je de melodie en kom je te weten, dat die wellicht afkomstig is uit de Tudortijd in Engeland en 'Woddecot' of 'Woodycock' wordt genoemd.

Zie:

<http://www.liederenbank.nl/resultaatlijst.php?zoek=30145&actie=incipitnorm&lan=nl>

Zie ook: <https://www.youtube.com/watch?v=OnCOv79-ful>

De oprichter en inspirator van de *Nederlandse Liederbank* was Louis Peter Grijp (1954-2016), die een methode ontwikkelde om melodieën terug te vinden bij liedteksten die zonder muzieknotatie zijn overgeleverd. Hij was hoogleraar 'Nederlandse liedcultuur in heden en verleden' en artistiek leider van de *Camerata Trajectina*. Onder zijn leiding bracht het gezelschap een veertigtal lp's en cd's uit met oude Nederlandse liedjes.

De naam Amaryllis verwijst naar de pastorale literatuur uit de renaissance, waarin een idyllisch, ongerept en vredig landleven opgeroepen wordt, dat in tegenstelling staat tot het verdorven leven aan het hof of in de stad. Men spreekt ook van 'bucolische poëzie' of 'arcadische literatuur'. Amaryllis was de favoriete naam voor een herderinnetje in de Italiaanse pastorale poëzie. In die poëzie spelen herderinnetjes en herders schalks op hun instrumenten, worden ze regelmatig verliefd, maar ook zo nu en dan afgewezen. Het meest beroemde lied in dat verband is wellicht 'Amarilli mia bella' van Caccini. Het lied werd in de 17de eeuw in het Nederlands vertaald en het behoorde tot de top 40 van de gouden eeuw.

In de tekst herkennen we de petrarkistische beeldspraak van de liefdeslyriek: de aanbieder van de schone Amaryllis wil zo graag dat zijn liefde voor haar duidelijk wordt, dat zij zijn pijlen mag gebruiken om zijn borst te openen, zodat zij ziet dat zijn liefde voor haar 'in t' hert' geschreven staat.

De Nederlandse tekst luidt als volgt:

'Amarilli, mijn schone,
 gelooft gij dat de liefd' die'k u betone,
 niet in mijn hert zou wonen,
 geloof het vrij, en vreest gij onderwijken, *onderwijken: ondertussen*
 neem een van dees' mijn pijlen,
 open dees' borst,
 gij vindt in 't hert geschreven:
 Amarilli, mijn leven.

Zie: <https://www.youtube.com/watch?v=roJSYFu3pYk>
<https://www.youtube.com/watch?v=g21hYxQvgMs>

Het hoeft ons niet te verbazen, dat Hooft ook deze melodie meer dan eens heeft gebruikt voor zijn liedjes.

a. A-ma-ril - li mia bel - la, non cre - di del mio cor
 b. A-ma-ril - li mijn schoo - ne, ge-looft ghy dat de liefd'
 dol - ce de - si - o, d'es - ser tu l'a-mor mi - o?
 Die 'k u be-too - ne, niet in mijn hert sou woo - ne?
 Cre-di - lo pur, e s' el ti-mor t'as - sa - le,
 ge-loov het vry, en vreest ghy on-der wij - len,
 pren - di que - sto mio stra - le
 neem een van dees' mijn' pij - len,
 ap - prim' il pet - to, e ve-drai scritt' al co - re:
 o - pen dees' bor-ste, ghy vint in t' hert gheschre - ven:
 Amaril - li, Amaril - li, Amarilli, mio a-mo - re.
 Amaril - li, Amaril - li, Amarilli, mijn le - ven.

'Amarilli mia bella', met een Nederlandse vertaling uit de tijd van P.C. Hooft.

Zie: <http://www.liederenbank.nl/image.php?recordid=192088&lan=nl>

Afbeelding: Jacob van Loo, Amaryllis kroont Mirtillo met bloemenkrans, ca. 1648, Collectie Rijksmuseum Muiderslot, Muiden. (Publiek domein)

Bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:Amarillis_Crowning_Mirtillo.jpg

Uitsmijter: Een verboden kus?

Dit is misschien wel één van de meeste bekeken schilderijen van het Muiderslot, het kasteel waarin Hooft gewoond heeft. Wat zien we hier? Twee zoenende vrouwen? Helaas, dat klopt niet. Dit schilderij toont geen twee vrouwen, maar een man verkleed als vrouw. In het theater is het publiek in de 17de eeuw dol op travestie. Dat verhoogt de spanning of de hilariteit van een stuk. Ook op dit schilderij zie je een toneelscène. Het is het hoogtepunt uit het Italiaanse theaterstuk *Il pastor fido*, de trouwe herder, een stuk waarin de herder Mirtillo verliefd wordt op de bosnimf Amaryllis. Zij is een halfgodin en daarom voor de simpele Mirtillo een onbereikbare liefde. Mirtillo vermomt zich als bosnimf om haar toch te kunnen benaderen. Als hij zo uitgedost deelneemt

aan een kuswedstrijd, valt Amaryllis bij de eerste kus voor zijn charmes. Een spannend schilderij om aan de muur te hebben, want hoe kunnen je gasten zien wat hier gebeurt? Dat is juist de rol van dit soort schilderijen in landhuizen, paleizen en kastelen. De afbeeldingen moeten gesprek en discussie uitlokken. Maar hoe kun je nu zien, wie de man is? Heel simpel. Kijk onder zijn rok: de schoenen! En er valt nog meer te ontdekken op dit schilderij met een ‘dubbele bodem’!

Verantwoording

De gedichten van Hooft in hedendaagse spelling zijn met enkele kleine wijzigingen overgenomen uit de editie van Johan Koppenol uit 2004. Voor de vertalingen en woordverklaringen is ook gebruik gemaakt van andere tekstedities (zie bibliografie). De vertalingen zijn geen ‘dichterlijke hertalingen’. Ze hebben alleen de bedoeling om de oorspronkelijke tekst toegankelijker te maken.

jan.uyttendaele@gmail.com

Bibliografie

P. Claes, *Lyriek van de Lage Landen. De canon in tachtig gedichten*. Amsterdam: De Bezige Bij, 2008.

E. de Blauw, *Ay hoor eens buurman....* Amsterdam: Constanter, 1978.

Camerata Trajectina, *Oren aan Hooft. Liedjes en liederen van Pieter Corneliszoon Hooft*. Utrecht: Vereniging voor Nederlandse muziekgeschiedenis, 1981. (elpee)

Camerata Trajectina, *Muziek uit de Muiderkring. Lieder van en voor Maria Tesselschade*. Utrecht: Globe, 1994. (cd) Zie:

<https://www.camerata-trajectina.nl/recording/muziek-uit-de-muiderkring/>

R.J.M. Ekkers, *De 30 mooiste gedichten uit de Nederlandse literatuur*. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1992.

H.S. Haasse Tekst & Arie-Jan Gelderblom, *Het licht der schitterige dagen. Het leven van P.C. Hooft*. Amsterdam: Querido, 1981.

P.C. Hooft, *Liederen en gedichten*. Samenstelling Johan Koppenol. Amsterdam: Athenaeum / Polak & Van Gennep, 2004. Zie:

https://www.dbnl.org/tekst/hoof001lied01_01/colofon.php

P.C. Hooft, *De gedichten*. Verzorgd en uitgegeven door Johan Koppenol en Ton van Strien. Muzikale redactie en toelichting Natascha Veldhorst. Amsterdam, Athenaeum - Polak & Van Gennep, 2012.

J.J. Oversteegen, 'Hooftse wendingen'. In: *Merlyn*. Jaargang 4, 1966. Zie:

https://www.dbnl.org/tekst/mer005196601_01/mer005196601_01_0022.php

J.J. Oversteegen, 'Wir Philologen. Een antwoord aan F.L. Zwaan'. In: *Merlyn*. Jaargang 4, 1966. Zie:

https://www.dbnl.org/tekst/mer005196601_01/mer005196601_01_0043.php

K. Porteman & Mieke B. Smits-Veldt, *Een nieuw vaderland voor de muzen. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1560-1700*. Amsterdam: Bert Bakker, 2008. Zie: https://www.dbnl.org/tekst/port004vade02_01/

L. Roose, *En is 't de liefde niet... Het Nederlandse sonnet in de zestiende en de zeventiende eeuw*. Leiden: Sijthoff, 1971a.

L. Roose, 'Hooft en Bredero tegenover de liefdesdroom'. In: *Dietsche Warande & Belfort*, 1971b.

R. van Stipriaan, *Het volle leven. Nederlandse literatuur en cultuur ten tijde van de Republiek (circa 1550-1800)*. Amsterdam: Prometheus, 2002.

J. Uyttendaele e.a., *Taalboeket 5*. Leuven: Wolters, 1992.

H. Vlieghe, *Apollo op de zonnwagen. Een barok meesterwerk van Jan Boeckhorst (1604-1668)*. Antwerpen: Kanselarij Phoebus Foundation, 2019.

A. van Wilderode, *De dubbelfluit 1*. Antwerpen/Utrecht: Standaard Uitgeverij, 1968.

F.L. Zwaan, 'Onhooftse kronkelingen'. In: *Merlyn*. Jaargang 4, 1966. Zie:

https://www.dbnl.org/tekst/mer005196601_01/mer005196601_01_0042.php

Websites

<https://literairecanon.be/nl/werken/gedichten-van-den-heere-pieter-c-hoof>

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/pieter-corneliszoon-hoof>

<https://www.kb.nl/themas/nederlandse-poezie/dichters-uit-het-verleden/pc-hoof-1581-1647/het-leven-van-pc-hoof>

<https://www.kb.nl/themas/nederlandse-poezie/dichters-uit-het-verleden/pc-hoof-1581-1647/hoofts-liefdesgedichten-min-ist-hoof>

<https://literairecanon.be/nl/werken/hooftmedia>

https://nl.wikipedia.org/wiki/Pieter_Corneliszoon_Hoof

<https://ronnydeschepper.com/2017/05/21/pieter-corneliszoon-hoof/#more-6359>

https://nl.wikipedia.org/wiki/Mijn_lief,_mijn_lief,_mijn_lief

<https://literairecanon.be/nl/werken/gedichten-van-den-heere-pieter-c-hoof/fragment>

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Petrarkisme>

<https://top40vandegoudeneeuw.nl/35-amarilli-mia-bella/>

<https://www.youtube.com/watch?v=WZi7UeCz5D8>

<https://www.youtube.com/watch?v=Moy07NfZ5Hw>

<https://muiderslot.nl/portfolio-item/mirtillo/>